

**ZASADA DOBROWOLNOŚCI MEDIACJI A USTAWOWY
OBOWIĄZEK KIEROWANIA STRON DO MEDIACJI
W SPORACH BUDOWLANYCH W ŚWIETLE
NOWELIZACJI KODEKSU POSTĘPOWANIA
CYWILNEGO Z 5 SIERPNIA 2025 ROKU**

**THE PRINCIPLE OF VOLUNTARY MEDIATION VERSUS
THE STATUTORY OBLIGATION TO REFER PARTIES
TO MEDIATION IN CONSTRUCTION DISPUTES
IN LIGHT OF THE AMENDMENT TO THE CODE
OF CIVIL PROCEDURE OF 5 AUGUST 2025**

Mgr Agata Wiak

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska
e-mail: agata.wiak@kul.pl; <https://orcid.org/0009-0008-9607-0201>

Abstrakt

Artykuł analizuje wprowadzenie do polskiego porządku prawnego obowiązku obligatoryjnego kierowania przez sąd stron do mediacji w sprawach z umów o roboty budowlane oraz ściśle związanych z procesem budowlanym umów służących wykonaniu robót budowlanych. Nowelizacja ta weszła w życie 1 marca 2026 r. ustawą z dnia 5 sierpnia 2025 r. o *zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw*.

W pierwszej części artykułu przedstawiono cele tej reformy oraz specyfikę sporów wynikających z umów o roboty budowlane. Następnie omówiono istotę mediacji jako pozasądowej metody rozwiązywania sporów, akcentując jej kluczową zasadę – dobrowolność. W kolejnej części Autorka przeprowadziła analizę wprowadzonych rozwiązań, poddając ocenie ich bezpośredni wpływ na relację z fundamentalną zasadą dobrowolności mediacji. Publikacja zawiera również zwięzłe odniesienie do dotychczasowego stanu prawnego oraz wskazuje korzyści płynące z mediacji.

W opracowaniu posłużono się metodą dogmatyczno-prawną, opartą na analizie przepisów *Kodeksu postępowania cywilnego*, prowadzoną z wykorzystaniem poglądów prezentowanych w literaturze przedmiotu oraz orzecznictwie sądów polskich.

Słowa kluczowe: mediacja, obligatoryjna mediacja, umowa o roboty budowlane, dobrowolność mediacji, sankcje procesowe, alternatywne metody rozwiązywania sporów

Abstract

This article analyses the introduction into the Polish legal system of a mandatory requirement for courts to refer parties to mediation in cases involving construction contracts and contracts closely related to the construction process that are intended for the performance of construction work. This amendment entered into force on 1 March 2026 by the Act of 5 August 2025, amending the Act - Code of Civil Procedure, the Act - Civil Code, and certain other acts.

The first part of the article presents the objectives of this reform and the specific nature of disputes arising from construction contracts. It then discusses the essence of mediation as an out-of-court method of dispute resolution, emphasizing its key principle – voluntariness. In the next section, the author analyses the introduced solutions, evaluating their direct impact on the relationship with the fundamental principle of the voluntary nature of mediation. The publication also includes a brief reference to the current legal status and highlights the benefits of mediation.

The study employs a dogmatic-legal method, based on the analysis of the provisions of the Code of Civil Procedure, supported by views presented in the literature and in the case law of Polish courts.

Keywords: mediation, mandatory mediation, construction contract, voluntariness of mediation, procedural sanctions, alternative dispute resolution

Wprowadzenie

Spory wynikające z realizacji inwestycji budowlanych należą do najbardziej złożonych, skomplikowanych i czasochłonnych kategorii postępowań gospodarczych w polskim systemie sądownictwa [Gonet 2014, 69]. Wymagają one analizy obszernej dokumentacji technicznej oraz opinii biegłych, co w sposób oczywisty generuje wysokie koszty. Wyniki badań statystycznych przeprowadzonych przez Departament Analiz i Strategii Ministerstwa Sprawiedliwości wskazują, że liczba spraw gospodarczych,

które trafiły do sądów powszechnych w 2025 r. wyniosła 1 819 937¹. Natomiast łączna liczba postępowań mediacyjnych w sprawach gospodarczych, prowadzonych w ramach toczących się postępowań przed sądami rejonowymi i okręgowymi w 2025 r., wyniosła 7 126². Dane te jasno pokazują, że to właśnie sądy gospodarcze pozostają podstawowym podmiotem rozstrzygnięcia sporów gospodarczych. Skala wykorzystania mediacji w ramach toczących się procesów gospodarczych jest przy tym zdecydowanie niższa w porównaniu z ogólną liczbą spraw wpływających do sądów. Istotną barierą jest niski poziom świadomości społecznej w zakresie alternatywnych metod rozwiązywania sporów, w tym mediacji. Dodatkowo strony często błędnie zakładają, że mediacja nie ma realnej skuteczności prawnej, utożsamiając ją z nieformalnymi negocjacjami, które nie prowadzą do wiążącego rozstrzygnięcia oraz, że mediator, jako osoba bez wykształcenia kierunkowego w danej dziedzinie, nie będzie w stanie zrozumieć istoty problemu.

W dniu 1 marca 2026 r. weszła w życie nowelizacja *Kodeksu postępowania cywilnego* wprowadzona ustawą z dnia 5 sierpnia 2025 r. o zmianie ustawy - *Kodeks postępowania cywilnego*, ustawy - *Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw*³. Jedną z istotnych zmian jest dodanie nowego art. 458^{3a} k.p.c., który wprowadza obowiązek sądu kierowania stron do mediacji w sprawach z umów o roboty budowlane oraz ściśle związanych z procesem budowlanym umów służących wykonaniu robót budowlanych, przed posiedzeniem przygotowawczym albo pierwszym posiedzeniem wyznaczonym na rozprawę. Zamysłem ustawodawcy przy wprowadzeniu omawianej nowelizacji było odciążenie wymiaru sprawiedliwości poprzez obowiązkowe skierowanie stron do mediacji. W uzasadnieniu projektu ustawy projektodawca wskazał, że wprowadzenie do *Kodeksu postępowania cywilnego* nowego art. 458^{3a} stanowi odpowiedź na wyżej wymienione problemy poprzez propagowanie mediacji – jako mniej kosztownej, szybszej i bardziej efektywnej metody rozwiązywania sporów⁴.

¹ <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-jednoroczne-w-tym-pliki-dostepne-cyfrowo/rok-2025/> [dostęp: 29.03.2026].

² <https://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/> [dostęp: 29.03.2026].

³ Dz. U. z 2025 r., poz. 1172 [dalej: k.p.c.].

⁴ *Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego, ustawy - Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw*, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm10.nsf/druk.xsp?nr=1304> [dostęp: 29.03.2026], s. 13-14.

Celem artykułu jest analiza wpływu wprowadzonego obowiązku kierowania stron do mediacji w sporach budowlanych na realizację zasady dobrowolności mediacji. Problem badawczy sprowadza się do poszukiwania odpowiedzi na pytanie, czy przyjęte rozwiązania legislacyjne, w tym związane z nimi sankcje procesowe, pozostają zgodne z zasadą dobrowolności mediacji i czy nie prowadzą w praktyce do jej ograniczenia. W artykule przyjęto tezę, że sam obowiązek skierowania stron do mediacji w sporach budowlanych nie pozostaje w sprzeczności z zasadą dobrowolności mediacji, jednak wprowadzenie sankcji finansowych za odmowę udziału w niej może prowadzić do jej faktycznego ograniczenia i sprzyjać podejmowaniu mediacji o charakterze pozornym, pozbawionych rzeczywistej woli zawarcia porozumienia.

1. Zawilość sporów z umów o roboty budowlane

Umowa o roboty budowlane jest umową nazwaną, uregulowaną w art. 647 *Kodeksu cywilnego*, zgodnie z którym wykonawca zobowiązuje się do oddania przewidzianego w umowie obiektu, wykonanego zgodnie z projektem i z zasadami wiedzy technicznej, a inwestor zobowiązuje się do dokonania wymaganych przez właściwe przepisy czynności związanych z przygotowaniem robót, w szczególności do przekazania terenu budowy i dostarczenia projektu oraz do odebrania obiektu i zapłaty umówionego wynagrodzenia⁵. Umowa taka jest więc zobowiązaniem do rezultatu⁶. Natomiast umowy ściśle związane z procesem budowlanym należy interpretować jako obejmujące stosunki prawne, które nie stanowią samej umowy o roboty budowlane, ale pozostają w bezpośrednim i funkcjonalnym związku z realizacją inwestycji budowlanej i są niezbędne lub typowe dla wykonania robót budowlanych [Szanciło 2023]. Do nich zaliczyć można w szczególności umowy o podwykonawstwo, umowy projektowe, umowy dostaw i usług specjalistycznych czy umowy o nadzór.

Najczęstszymi przyczynami sporów wynikających z umów o roboty budowlane oraz ściśle związanych z procesem budowlanym są przede wszystkim: nieprawidłowo i nieprecyzyjnie skonstruowane postanowienia

---

⁵ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. - *Kodeks Cywilny*, Dz. U. z 2025 r., poz. 1071 [dalej: k.c.].

⁶ Zob. wyrok Sądu Najwyższego - Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 2 września 2020 r., I UK 238/19, Legalis nr 2484615.

umowne, braki w dokumentacji [Grzyb i Apollo 2015, 839], wady budowlane, nienależyte wykonanie zobowiązań, spory o wynagrodzenie, opóźnienia w realizacji. W praktyce kumulacja wskazanych problemów prowadzi do powstania wielowątkowych konfliktów, obejmujących zarówno kwestie techniczne, jak i finansowe, których rozstrzygnięcie często wymaga przeprowadzenia szczegółowego postępowania dowodowego, w tym zasięgnięcia opinii biegłych. Początkowa faza konfliktu charakteryzuje się zazwyczaj podejmowaniem przez kontrahentów prób porozumienia, realizowanych głównie w formie negocjacji. Niemniej jednak specyfika procesów inwestycyjnych, objawiająca się ich znacznym skomplikowaniem, rozbieżnością interesów ekonomicznych oraz brakiem precyzyjnych uregulowań w treści umowy, sprawia, że próby te często okazują się nieskuteczne. W konsekwencji strony decydują się na skierowanie sprawy na drogę sądową jako podstawowego mechanizmu dochodzenia swoich roszczeń.

2. Istota mediacji

Jak wynika z powołanych danych, mediacja jest wciąż niedocenianym sposobem rozwiązywania sporów wynikających z umów o roboty budowlane oraz ściśle związanych z procesem budowlanym. Jest ona pozasądową metodą rozwiązywania sporów, w której strony dążą do osiągnięcia porozumienia, przy pomocy bezstronnego i neutralnego mediatora. Szczegółowych definicji instytucji mediacji formułowanych w polskiej literaturze jest wiele. Podkreślają one różne, jednak równie ważne aspekty tej metody rozwiązywania sporów. M. Suchanek uznaje mediację za „efektywny sposób na rozwiązywanie zaistniałych konfliktów społecznych, metodą osiągnięcia i wypracowania satysfakcjonującego porozumienia akceptowanego przez strony sporu. Jest formą ugodowego procesu z udziałem bezstronnego, neutralnego i profesjonalnego pośrednika, jakim jest mediator” [Suchanek 2018, 129]. Mediacja może przyjmować formę bezpośredniego spotkania stron, jak również może być prowadzona w sposób pośredni, w którym mediator prowadzi osobne rozmowy z każdą ze stron, przekazując propozycje i stanowiska drugiej stronie [Suzuki 2025, 3]. Mediacja pośrednia jest wskazana m.in. w sytuacjach, w których poziom negatywnych emocji jest bardzo wysoki, a bezpośrednie spotkanie groziłoby eskalacją konfliktu, mogącą utrudnić lub uniemożliwić wypracowanie porozumienia

[tamże]. Współcześnie mediacja może być także prowadzona online (e-mediacja), w której komunikacja między mediatorem a stronami odbywa się przy użyciu narzędzi komunikacji zdalnej, środków porozumiewania się na odległość [Sławicki 2023, 151-52]. Wzrost zainteresowania tą formą komunikacji nastąpił w dobie pandemii COVID-19, jednak jej popularność wciąż się utrzymuje [Bieliński 2023, 116]. Forma ta jest szeroko wykorzystywana również w sprawach gospodarczych jako szybkie, elastyczne i mniej kosztowne narzędzie umożliwiające rozwiązanie sporu. W szczególności mediacja online pozwala na prowadzenie postępowania bez konieczności fizycznej obecności stron, co znacząco ułatwia udział podmiotów mających siedzibę lub prowadzących działalność w różnych miejscach.

Oprócz wymienionych powyżej rodzajów mediacji wyróżnić można jeszcze dwa typy ze względu na sposób ich inicjacji. W tym kontekście wyróżnia się mediację sądową i umowną (kontraktową). Mediacja sądowa następuje na mocy postanowienia sądu kierującego strony do mediacji na etapie postępowania sądowego, natomiast mediacja umowna (pozasądowa) prowadzona jest na podstawie umowy stron o mediację. Może ona nastąpić już przed wszczęciem postępowania sądowego, jak i w jego toku, za zgodą stron.

Mediacja opiera się na kilku kluczowych zasadach, które stanowią o jej skuteczności [Wójcik 2010, 355]. Katalog zasad ma charakter otwarty, jednak do pięciu najważniejszych oraz najczęściej wymienianych przez autorów należą: zasada dobrowolności, poufności, neutralności i bezstronności mediatora oraz zasada akceptowalności [tamże]. Fundamentalną zasadą procesu mediacyjnego jest dobrowolność, która uregulowana została w art. 183¹ § 1 k.p.c.

Dobrowolność mediacji ma kluczowe znaczenie w kontekście rozważań na temat wprowadzonej nowelizacji. Zasada ta stanowi, że mediacja może się odbyć tylko za zgodą obu stron, a udział stron w procesie mediacyjnym jest całkowicie dobrowolny [Suchanek 2018, 132]. Każdy z uczestników decyduje się na udział w tym procesie z własnej inicjatywy, bez nacisku zewnętrznego, bez jakiegokolwiek ingerencji (np. ze strony organu, który skierował sprawę do mediacji) [Waszkiewicz 2024, 163]. Nikt nie powinien być do niej zmuszany ani nakłaniany przez zewnętrzne instytucje, takie jak organy ścigania czy sąd. Oznacza to, że udział w mediacji nie jest obligatoryjny. Zasada ta odróżnia mediację od tradycyjnego postępowania sądowego, które często wiąże się z przymusem i obligatoryjnym udziałem [tamże].

Dodatkowo strony mogą w każdej chwili zrezygnować z mediacji, jeśli uznają, że przestała ona odpowiadać ich oczekiwaniom czy interesom, o czym muszą zostać poinformowane na początku przez mediatora [Wójcik 2010, 356]. Odbywa się to bez konieczności ponoszenia konsekwencji wynikających z wcześniejszego uczestnictwa [Skrobotowicz 2017, 52]. Możliwość rezygnacji na każdym etapie to kluczowy mechanizm, który podkreśla autonomię stron i prawo do samodzielnego podejmowania decyzji. Dobrowolność ma więc zasadniczy wpływ na funkcjonowanie pozostałych zasad mediacji. W takim ujęciu mediacja nie ma charakteru narzuconego, lecz stanowi instrument, który strony dobrowolnie wybierają jako alternatywę dla kosztownego i czasochłonnego procesu sądowego.

Istotną zaletą mediacji w sporach gospodarczych i budowlanych jest możliwość zachowania, a niekiedy nawet odbudowy relacji biznesowych między stronami [Wolańska-Wieczorek 2022, 119]. W przeciwieństwie do sformalizowanego postępowania sądowego, opartego na paradygmacie strony wygranej i przegranej, który sprzyja zerwaniu kontaktów biznesowych, mediacja poprzez dialog daje szansę na współtworzenie rozwiązań korzystnych dla obu stron. Dzięki zawarciu ugody strony mogą kontynuować współpracę po zakończeniu postępowania mediacyjnego. Nie oznacza to jednak, że efekt ten występuje w każdym przypadku. Skuteczność mediacji w tym zakresie uzależniona jest przede wszystkim od stopnia eskalacji konfliktu oraz rzeczywistej woli stron do współpracy. Jeśli takiej woli nie było, zanim sprawa trafiła do sądu i doszło do całkowitej utraty zaufania, mediacja może niewiele zmienić.

3. Zakres przedmiotowy mediacji wynikający z nowelizacji

Omawiana nowelizacja wprowadziła ustawowy obowiązek sądu kierowania stron do mediacji w sprawach z umów o roboty budowlane oraz ściśle związanych z procesem budowlanym umów służących wykonaniu robót budowlanych, przed posiedzeniem przygotowawczym albo pierwszym posiedzeniem wyznaczonym na rozprawę. Nie dotyczy to spraw podlegających rozpoznaniu w postępowaniu upominawczym, elektronicznym postępowaniu upominawczym albo postępowaniu nakazowym, chyba że po wydaniu nakazu zapłaty wniesiono sprzeciw w postępowaniu upominawczym albo zarzuty w postępowaniu nakazowym. Wyjątek ten wynika z natury tych

postępowań, bowiem ich celem jest uproszczenie i przyspieszenie dochodzenia roszczeń, których stan faktyczny nie budzi wątpliwości, w tym takich, w których pozwany nie kwestionuje istnienia zobowiązania, co pozwala na ich szybkie rozstrzygnięcie bez potrzeby przeprowadzania rozbudowanego postępowania dowodowego [Jadłowski 2017, 70]. Dodatkowo należy wskazać, że ograniczenie zastosowania regulacji z art. 458^{3a} k.p.c. wynika z treści art. 458¹ § 1 k.p.c., zgodnie z którym przepisów postępowania gospodarczego, a tym samym rygoru obligatoryjnej mediacji, nie stosuje się w sprawach z umów o roboty budowlane oraz ściśle związanych z procesem budowlanym umów służących wykonaniu robót budowlanych, jeżeli jedną ze stron jest konsument. W takim przypadku sprawa, mimo że podlega rozpoznaniu przez sąd w wydziale gospodarczym, toczy się według zasad ogólnych postępowania cywilnego, co w konsekwencji również wyłącza obowiązek skierowania stron do mediacji. Na zakres zastosowania tej instytucji wpływa także norma z art. 458⁶ k.p.c., która przyznaje określonym kategoriom podmiotów możliwość żądania rozpoznania sprawy z pominięciem przepisów postępowania gospodarczego. Zgodnie z tym przepisem, na wniosek strony, która nie posiada statusu przedsiębiorcy bądź jest przedsiębiorcą będącym osobą fizyczną, sąd rozpoznaje sprawę z pominięciem przepisów o postępowaniu gospodarczym. W razie skorzystania z tego uprawnienia sprawa podlega rozpoznaniu według przepisów ogólnych, co również prowadzi do wyłączenia stosowania przepisów właściwych dla postępowania gospodarczego, w tym obowiązku skierowania przez sąd stron do mediacji.

Należy zwrócić uwagę, że zakres zastosowania obowiązkowej mediacji wyznaczony jest przez art. 458² § 1 pkt 5 k.p.c., co ogranicza go wyłącznie do roszczeń wynikających ze stosunku umownego [Szanciło 2023]. W konsekwencji roszczenia oparte na innych podstawach prawnych, w szczególności z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia, co do zasady, nie mieszczą się w zakresie tego przepisu, a tym samym nie podlegają obowiązkowi kierowania stron do mediacji przewidzianemu w art. 458^{3a} k.p.c. [tamże]. W rezultacie skuteczne zakwestionowanie istnienia stosunku umownego może skutkować wyłączeniem tego obowiązku, jeżeli roszczenie straci swój kontraktowy charakter wymagany przez art. 458² § 1 pkt 5 k.p.c.

4. Ustawowy obowiązek sądu kierowania stron do mediacji a zasada dobrowolności

Prima facie wprowadzona regulacja nie stanowi wprost zaprzeczenia zasady dobrowolności mediacji, bowiem ta odnosi się do sfery decyzyjnej stron co do zgody na udział w niej oraz kontynuacji postępowania mediacyjnego, a nie do samego faktu zainicjowania procedury przez organ orzekający. W sytuacji, gdy sąd skieruje strony do mediacji, formalnie dalej nie odbiera to stronom swobody wyboru uczestnictwa. Na podstawie art. 183⁸ § 2 k.p.c. strona może sprzeciwić się jej w terminie tygodnia od dnia ogłoszenia lub doręczenia jej postanowienia kierującego strony do mediacji, jeżeli przed wydaniem postanowienia nie wyraziła zgody na prowadzenie mediacji. Takie stanowisko znajduje potwierdzenie w orzecznictwie sądów powszechnych. Sąd Apelacyjny w Szczecinie w wyroku z dnia 30 lipca 2021 r. podkreślił, że skierowanie sprawy przez sąd do mediacji bez zgody stron nie narusza jej dobrowolnego charakteru, a strony nie są zobligowane do zawarcia ugody przed mediatorem⁷. W tym ujęciu, obowiązek wynikający z art. 458^{3a} k.p.c. należy interpretować jako ustawowy przymus skierowania sprawy do mediacji przez organ orzekający, który nie narusza istoty dobrowolności.

Jednakże omawiana nowelizacja wprowadziła istotną zmianę art. 103 § 3 k.p.c., poprzez dodanie do niego punktu 1¹, który stanowi, że jeżeli strona bez uzasadnionej przyczyny odmówiła poddania się mediacji – sąd może, niezależnie od wyniku sprawy, włożyć na tę stronę obowiązek zwrotu kosztów w części wyższej niż nakazywałby to wynik sprawy, a nawet zwrotu kosztów w całości. Wprowadzona zmiana ma istotne znaczenie zarówno na poziomie dogmatycznym, jak i praktycznym. Wcześniejsza regulacja zakładała, że sąd mógł nałożyć sankcję finansową w postaci zwrotu kosztów powstałych wskutek „oczywiście nieuzasadnionej odmowy poddania się mediacji”. Konsekwencje finansowe takiej odmowy miały charakter ograniczony, gdyż sprowadzały się zasadniczo do obowiązku zwrotu kosztów pozostających w związku z tym konkretnym zachowaniem strony, a nie całokształtu kosztów procesu. W aktualnym stanie prawnym odmowa mediacji bez uzasadnionej przyczyny uprawnia sąd do obciążenia strony

---

⁷ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 30 lipca 2021 r., I ACa 241/21, Legalis nr 2618176.

obowiązkiem zwrotu kosztów w części wyższej, niż nakazywałby to wynik sprawy, a nawet zwrotu kosztów w całości. Jest to więc istotne zaostrenie konsekwencji procesowych związanych z odmową udziału w mediacji oraz stanowi odejście od ogólnej zasady ponoszenia kosztów procesu wyrażonej w art. 98 § 1 k.p.c., zgodnie z którą strona przegrywająca sprawę obowiązana jest zwrócić przeciwnikowi na jego żądanie koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony.

Dotychczasowa regulacja miała charakter wyraźnie mniej restrykcyjny, nie tylko ze względu na ograniczony wymiar ewentualnej sankcji finansowej, ale również zawężone przesłanki jej zastosowania. Zgodnie z wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 19 lipca 2019 r., poprzednia regulacja prawna zakładała, że: „[d]la zastosowania zasady zawinięcia wynikającej z tego przepisu konieczne jest istnienie winy kwalifikowanej – niesumienności lub oczywiście niewłaściwego postępowania w toku procesu. Jako wyjątek od zasady ogólnej regulacja ta nie podlega wykładni rozszerzającej”⁸. W *Uzasadnieniu do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów* wskazano, że sankcja ta powinna być stosowana „w wyjątkowych sytuacjach szczególnie niesumienności i niezgodności z dobrymi obyczajami postępowania, niepozostającego w zgodzie z zawartą w art. 3 k.p.c. klauzulą wyrażającą powinność stron do działania w sposób rzetelny i zgodny z zasadą lojalności wobec strony przeciwnej oraz sądu”⁹. Jako przykład takiej postawy projektodawca wskazał sytuację, w której strona uprzednio odrzuciła w sposób oczywiście bezzasadny rozsądną propozycję drugiej strony poddania się mediacji, a następnie przegrała sprawę w części¹⁰. Nie można było uznać za oczywiście nieuzasadnioną odmowę poddania się mediacji sytuacji, w której strona będąc przekonana o słuszności swoich roszczeń, nie poddała się mediacji, a następnie wygrała sprawę w całości [Ciepla 2016].

⁸ Wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie - V Wydział Cywilny z dnia 19 lipca 2019 r., V ACa 1487/17, Legalis nr 2259726.

⁹ *Uzasadnienie do rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw w związku ze wspieraniem polubownych metod rozwiązywania sporów*, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/druk.xsp?nr=3432> [dostęp: 29.03.2026], s. 9.

¹⁰ Tamże.

Aktualnie wyeliminowanie przesłanki „oczywistości” sprawia, że każda bezzasadna odmowa udziału w procedurze polubownej uprawnia sąd do obciążenia strony pełnymi kosztami procesu, niezależnie od jego ostatecznego rozstrzygnięcia. Zakres sytuacji, które mogą zostać uznane za podstawę zastosowania art. 103 § 3 k.p.c. uległ więc rozszerzeniu. Ponieważ ustawa nie definiuje, jakie zachowanie należy uznać za „uzasadnioną przyczynę”, w praktyce niemal każde zachowanie, które sąd uzna za takie, może zostać zakwalifikowane jako wypełniające przesłanki z art. 103 § 3 pkt 1¹ k.p.c. Ponadto wcześniejsza regulacja miała charakter incydentalny, co wynikało z konieczności wykazania winy kwalifikowanej oraz „oczywistości” nieuzasadnionej odmowy i w praktyce czyniło tę sankcję instrumentem stosowanym wyjątkowo. Obecne brzmienie przepisu art. 103 § 3 pkt 1¹ k.p.c. sprawia, że sankcja kosztowa może być stosowana znacznie częściej. W aktualnym stanie prawnym brak jest ustawowej definicji „uzasadnionej przyczyny” odmowy poddania się mediacji, co oznacza, że ocena ta zależy od każdorazowej oceny sądu orzekającego. Zakres zastosowania omawianej sankcji będzie więc kształtowany w praktyce orzeczniczej, natomiast za nieuzasadnioną przyczynę odmowy mediacji może zostać uznane przede wszystkim zachowanie polegające na odmowie bez wskazania jakichkolwiek przyczyn. Należy zauważyć, że w obecnym stanie prawnym utrzymano regulację przewidującą możliwość obciążenia strony kosztami procesu w przypadku jej nieusprawiedliwionego niestawiennictwa na posiedzenie mediacyjne, pomimo uprzedniego wyrażenia zgody na udział w mediacji. W tym zakresie ustawodawca nie dokonał zmian normatywnych, zachowując dotychczasowy mechanizm sankcyjny, polegający na możliwości nałożenia na stronę, niezależnie od wyniku sprawy, obowiązku zwrotu kosztów w zakresie szerszym niż wynikałoby to z zasady odpowiedzialności za wynik procesu, a nawet w całości.

Nowe przepisy prowadzą do powstania paradoksalnej sytuacji: mediacja formalnie pozostaje dobrowolna, strona może odmówić w niej udziału, ale w praktyce taka odmowa może wiązać się z wysokimi konsekwencjami finansowymi. Sąd może zobowiązać stronę, której odmowę udziału w mediacji uzna za nieuzasadnioną, do zwrotu kosztów procesu w całości lub części, nawet wtedy, gdy wygra sprawę. W sporach budowlanych koszty te są z reguły bardzo wysokie z uwagi na wysokie wartości przedmiotów sporu. W związku z tym zagrożenie ewentualnymi sankcjami finansowymi,

nałożonymi w wyniku odmowy udziału w mediacji, może działać jako forma presji ekonomicznej, przymusu, który będzie skłaniać strony do udziału w niej nie z uwagi na realną chęć rozwiązania sporu poza sądem, ale ze względu na obawę przed dotkliwymi negatywnymi skutkami procesowymi. Należy podkreślić, że autentyczna wola stron do prowadzenia rozmów, poszukiwania rozwiązań problemu stanowi jeden z podstawowych warunków skuteczności i efektywności mediacji. Musi ona wypływać z wewnętrznego przekonania o celowości i zasadności tej metody. Można więc stwierdzić, że przepisy te wprowadzają jedynie pozorną dobrowolność mediacji, która w wielu przypadkach będzie stosowana wyłącznie z obawy przed grożącą sankcją finansową. W konsekwencji istnieje ryzyko, że strony, które nie mają rzeczywistej woli rozwiązania sporu podczas procesu mediacyjnego albo nie widzą szans na jego powodzenie, będą go traktowały jedynie jako etap konieczny, który muszą przejść, aby nie zostać obciążonymi wysokimi kosztami procesowymi.

Wskazane powyżej wątpliwości wymagają także odniesienia się do szerszego kontekstu aksjologicznego, w szczególności do standardów wynikających z prawa do sądu, zasady proporcjonalności oraz autonomii woli stron w prawie prywatnym.

W pierwszej kolejności analizowane rozwiązania należy rozważyć w kontekście prawa do sądu, wyrażonego w art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z którym każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd¹¹. Standard ten wynika również z art. 6 ust. 1 Konwencji o *ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, który gwarantuje każdemu prawo do rzetelnego procesu sądowego¹². Nowelizacja nie wprowadza wprost ograniczenia tego prawa, ponieważ nie pozbawia stron możliwości wniesienia sprawy do sądu ani jej merytorycznego rozpoznania. Na tym tle obligatoryjne skierowanie stron do mediacji, co do zasady, nie pozostaje w sprzeczności z prawem do sądu, o ile nie zamyka drogi do rozpoznania sprawy na drodze sądowej.

---

¹¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm. [dalej: Konstytucja RP].

¹² Konwencja o *ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., Dz. U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284 z późn. zm.

Odmienne należy jednak ocenić sytuację, w której ustawodawca łączy obowiązek udziału w mediacji z sankcjami o charakterze finansowym. W takim przypadku powstaje ryzyko pośredniego ograniczenia prawa do sądu, polegające na wywieraniu presji ekonomicznej na stronę w celu skłonienia jej do udziału w mediacji. W konsekwencji decyzja o skorzystaniu z drogi sądowej przestaje mieć w pełni autonomiczny charakter, gdyż może być podejmowana w warunkach obciążenia potencjalnymi dotkliwymi konsekwencjami finansowymi. Można zatem wskazać, że choć nowelizacja nie narusza prawa do sądu w sensie formalnym, to ingeruje w jego wymiar materialny poprzez wprowadzenie presji ekonomicznej, która jest w stanie istotnie oddziaływać na swobodę decyzji stron o skorzystaniu z sądowej drogi dochodzenia roszczeń, a tym samym może być postrzegana jako pośrednie ograniczenie dostępu do sądu.

Analizowane rozwiązania należy również ocenić z perspektywy zasady proporcjonalności, wyrażonej w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Zgodnie z tym przepisem, ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych praw i wolności mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie prawnym i służą ochronie takich wartości jak bezpieczeństwo, porządek publiczny, ochrona środowiska, zdrowie, moralność publiczna czy wolności i prawa innych osób, przy czym nie mogą naruszać istoty danego prawa. Trybunał Konstytucyjny w swoim orzecznictwie podkreślił, że katalog tych wartości „ma charakter zamknięty i nie może być interpretowany rozszerzająco”¹³, a wszelka ingerencja w sferę praw jednostki musi służyć ochronie jednej z nich oraz zachowywać proporcję między zastosowanym środkiem a celem regulacji [Banaszak 2012]. Cel przyświecający ustawodawcy, przy wprowadzeniu omawianej nowelizacji, czyli odciążenie wymiaru sprawiedliwości, nie został wprost wymieniony w katalogu wartości określonych w art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. Można jednak uznać, że pozostaje on w funkcjonalnym związku z kategorią ochrony porządku publicznego, rozumianego w doktrynie jako „stan stosunków społecznych zapewniający niezakłócone funkcjonowanie państwa i społeczeństwa oraz ochronę interesów jednostek” [tamże]. Kluczowe pozostaje ustalenie, czy zastosowany środek w postaci sankcji finansowych jest konieczny, adekwatny i proporcjonalny

---

¹³ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 lutego 1999 r., K 23/98, Legalis nr 43185.

do realizacji tego celu¹⁴. Jeżeli instrument ten może prowadzić w praktyce do sytuacji, w której strony podejmują udział w mediacji jedynie w celu uniknięcia negatywnych konsekwencji finansowych, a nie z rzeczywistej woli osiągnięcia porozumienia, to trudno uznać, że będzie on realizował zakładany przez ustawodawcę cel. Powstaje wówczas wątpliwość, czy zachowana zostaje właściwa równowaga pomiędzy realizacją celu w postaci zapewnienia sprawnego funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości, mieszczącego się w zakresie ochrony porządku publicznego, a stopniem ingerencji w sytuację prawną stron. W konsekwencji rodzi to uzasadnione wątpliwości co do zgodności analizowanego rozwiązania z konstytucyjną zasadą proporcjonalności w jej aspekcie materialnym.

Analiza skutków nowelizacji wymaga również odniesienia się do zasady autonomii woli stron prawa prywatnego, która znajduje swój wyraz m.in. w art. 353¹ k.c., statuującym zasadę swobody umów. Zgodnie z nim, strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według własnego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego. Zasadę autonomii woli stron można zdefiniować jako przyznanie uczestnikom stosunków prawnych uprawnienia do samodzielnego kształtowania swojej sytuacji prawnej w granicach wyznaczonych przez przepisy prawa i zasady współżycia społecznego [Haponiuk 2023, 150]. W jej ramach podmiotom przyznaje się nie tylko możliwość określenia treści łączącego je stosunku prawnego, lecz także swobodę podjęcia decyzji o jego nawiązaniu, wyborze kontrahenta oraz sposobie jego zakończenia [Niedośpiął 2003, 27-28]. Na tym tle wprowadzenie mechanizmu sankcji finansowych za odmowę udziału w mediacji należy postrzegać jako ingerencję w sferę autonomii decyzyjnej stron. Udział w mediacji podejmowany z obawy przed negatywnymi konsekwencjami ekonomicznymi trudno uznać za wyraz wolnej woli, a więc za zgodny z istotą autonomii woli w prawie prywatnym. W rezultacie może dochodzić do sytuacji, w których decyzja strony nie będzie wynikała z jej autonomicznej woli angażowania się w proces polubownego rozwiązania sporu, lecz z konieczności uniknięcia negatywnych skutków procesowych, co w istocie stanowi ograniczenie realizacji zasady autonomii woli stron.

---

¹⁴ Tamże.

Na zakończenie należy też wskazać, że ustawodawca, mając na uwadze postulat sprawności postępowania, zawarł w art. 458^{3a} § 3 k.p.c. dyrektywę, zgodnie z którą „[p]o skierowaniu stron do mediacji sąd podejmuje czynności służące do przygotowania posiedzenia przygotowawczego albo rozprawy”. Regulacja ta służy uniknięciu sytuacji, w której skierowanie stron do mediacji skutkowałoby wstrzymaniem biegu sprawy. Takie rozwiązanie ma na celu zagwarantowanie tego, aby w razie niepowodzenia mediacji sąd był przygotowany do bezzwłocznego przejścia do kolejnych czynności procesowych.

Z całą pewnością jest to słuszny postulat, niemniej jego praktyczna realizacja budzi uzasadnione wątpliwości natury pragmatycznej. Należy bowiem postawić pytanie, czy obciążeni referatami sędziowie wydziałów gospodarczych będą w stanie realnie podejmować czynności przygotowawcze w sprawach znajdujących się w fazie mediacji. Naturalnym jest, że priorytetem pozostanie prowadzenie postępowań już zaawansowanych, toczących się, kosztem podejmowania czynności w sprawach znajdujących się na etapie mediacji, które mogą zakończyć się ugodą. W konsekwencji można przewidywać, że w aktualnych realiach wysokiego obciążenia sądów pierwszeństwo w dalszym ciągu będą miały sprawy już procedowane, wymagające bieżącego rozstrzygnięcia, natomiast sprawy znajdujące się na etapie mediacji mogą pozostawać w praktyce na dalszym planie. Może to prowadzić do sytuacji, w której omawiana regulacja pozostanie w dużej mierze postulatem teoretycznym, trudnym do realizacji w realiach praktyki sądowej. Paradoksalnie rozwiązanie, które w założeniu projektodawcy ma przyspieszyć bieg spraw, w wielu przypadkach może doprowadzić do ich rażącego wydłużenia, o czas mediacji, która nie zakończy się zawarciem ugody.

Podsumowanie

Dokonana analiza nowelizacji prowadzi do sformułowania istotnych zastrzeżeń wobec obligatoryjnej mediacji w sprawach z umów o roboty budowlane oraz ściśle związanych z procesem budowlanym umów służących wykonaniu robót budowlanych. Co prawda na płaszczyźnie teoretyczno-prawnej sam obowiązek zainicjowania procedury przez sąd wydaje się nie pozostawać w sprzeczności z zasadą dobrowolności, o ile strony zachowują realną autonomię w zakresie odmowy udziału w rozmowach. Jednakże zagrożenie poważnymi sankcjami finansowymi za nieuzasadnioną odmowę

udziału w mediacji może w praktyce ograniczać autonomię woli stron, czyniąc z prawa do sprzeciwu jedynie teoretyczny przywilej, obciążony wysokim ryzykiem finansowym. Strony, działając pod presją ewentualnego obciążenia kosztami procesu w całości, mogą ograniczać swój udział w mediacji do działań o charakterze czysto formalnym, pozbawionych rzeczywistej woli zawarcia porozumienia. Będzie to prowadziło do mediacji pozornych, fasadowych, w których strony będą uczestniczyć jedynie w celu uniknięcia negatywnych konsekwencji ekonomicznych oraz wykazania przed sądem udziału w nich. Takie działanie jest sprzeczne z podstawowymi założeniami mediacji, jako metody opartej na dobrowolnej i autentycznej woli wypracowania satysfakcjonującego obie strony porozumienia. W konsekwencji zamiast założonego usprawnienia dojdzie do przedłużenia czasu rozpoznawania spraw, które nie zakończą się zawarciem ugody, oraz wzrostu kosztów całego procesu. Mediacja przestaje być dobrowolna w momencie, gdy motywacją do jej podjęcia staje się strach przed sankcją finansową, a nie chęć porozumienia. Choć samo dążenie ustawodawcy do spopularyzowania i wzmacniania roli mediacji jako skutecznej i efektywnej metody kończenia sporów budowlanych zasługuje na aprobatę, niemniej kluczowe znaczenie ma sposób jej promowania. Upowszechnianie polubownych metod rozwiązywania sporów powinno opierać się na budowaniu świadomości ich realnych zalet, a nie na przymusie ekonomicznym. Ostateczna ocena przyjętych rozwiązań wymaga jednak czasu i obserwacji praktyki ich stosowania.

PIŚMIENNICTWO

- Banaszak, Bogusław. 2012. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. 2. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck. Legalis el.
- Ciepla, Helena. 2016. „Komentarz do art. 103.” W *Kodeks postępowania cywilnego. Tom I. Komentarz. Art. 1-366*, wyd. 7, red. Andrzej Marciniak, i Kazimierz Piasecki. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck. Legalis el.
- Gonet, Mateusz. 2014. „Rozwiązywanie sporów w sprawach budowlanych – arbitraż.” *Świat Nieruchomości* nr 87:69-73.
- Grzyb, Beata, i Magdalena Apollo. 2015. „Umowa o roboty budowlane w aspekcie podziału ryzyka stron.” *Inżynieria Morska i Geotechnika* nr 6:838-43.

- Haponiuk, Dorota. 2023. „Autonomia woli w stosunkach cywilnoprawnych ze szczególnym uwzględnieniem umów konsumenckich.” *Studia Prawnicze KUL* nr 1:147-63. <https://doi.org/10.31743/sp.13080>
- Jadłowski, Przemysław. 2017. „Postępowanie upominawcze i nakazowe de lege ferenda.” *Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ* nr 1:69-82.
- Niedośpiał, Michał. 2003. *Swoboda czynności prawnych*. Bielsko-Biała: Wydawnictwo STO.
- Skrobotowicz, Grzegorz A. 2017. *Mediacja karna w świetle badań*. Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Sławicki, Piotr. 2023. „Uгода mediacyjna zawarta w e-mediacji – wybrane zagadnienia praktyczne.” W *E – mediacja w rozwiązywaniu sporów gospodarczych i pracowniczych*, red. Włodzimierz Broński, 147-59. Lublin: Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Suchanek, Marek. 2018. „Mediacja jako metoda rozwiązywania konfliktów społecznych.” *Studia Administracyjne* nr 10:129-47. <https://doi.org/10.18276/sa.2018.10-09>
- Suzuki, Masahiro. 2025. „Beyond face-to-face: Exploring the restorative potential of shuttle mediation.” *Criminology & Criminal Justice* 1-14. <https://doi.org/10.1177/17488958251400121>
- Szanciło, Tomasz. 2023. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Art. 1-458¹⁶. Tom I*. Wyd. 2. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.
- Waszkiewicz, Paweł. 2024. „Zasady mediacji.” W *Mediacje. Teoria i praktyka*, red. Ewa Gmurzyńska, i Rafał Morek, 161-76. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Wolańska-Wieczorek Iwona. 2022. „Zastosowanie mediacji sądowych w sprawach gospodarczych i biznesowych.” *Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie* 53, nr 1-2:109-20. <https://doi.org/10.25944/znmwse.2022.01-2.109120>
- Wójcik, Dobrochna. 2010. „Rola mediacji między pokrzywdzonym a sprawcą przestępstwa.” W *System Prawa Karnego. Zagadnienia ogólne*, t. I, red. Andrzej Marek, 350-413. Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck.